

Ignotus.

Reménytelenül felfordult világban élünk. A nagy idők, melyek csak azért nagyok, mert az átélő emberek igen kicsinyek, nyilvánvalóvá tették előttünk, hogy egész kultúránk és civilizációnk épp az ellenkező feladatok teljesítésére mutatkozott alkalmasnak, mint aminőkre készült és fejlődött. Minden technikai eszköz, mi az élet kényelmesebbé tejeiére kívánt szolgálni, a halált tette gyorsabbá, minden természettudományi megismerés, mi a természet urává kellett hogy tegye az embert, a halál még alázatosabb szolgájává tette, minden erkölcsi tanítás, mi az emberszeretetet hirdette alapelvüül, az emberpusztításnak adott erkölcsi felmentést. És hogy e fölfordult világ még csak csodálkozást sem keltett az első napok szörnyűségei közt – az csak azzal a valószínűtlen hipotézissal magyarázható, hogy az emberi gondolkodás is fejtetőre állott. Így történhetett meg, hogy nem esett bántódása az interparlamentáris mozgalom pacifista szólalásokban bővelkedő vezérének, ki a hadüzenet parlamenti bejelentését „Végre!” felkiáltással üdvözölte. Így történhetett meg, hogy változatlanul progressziói és radikalizmust jelenthet *Ignotus*, ki szolgálai készséggel állott be a háborút igenlők táborába, hogy nagyszámú ismereteivel és kifejezéseinek bonyolult keveset mondásával bizonyítsa be minden kételkedővel szemben: a háború létjogosultságát az adja meg, hogy a „különbözés, túlfinomodás, kultiválódhatóság szabadságáért és feltételeiért folyik. (1915. dec. 5. Világ.)

Az utókor, ha esetleg valahogy tudomást szerez róla, pótolni fogja a jelenkor megbocsáthatatlan mulasztását és csodálkozik: hivatásos köpenyeforgatók közt elvhu politikusként szerepelhetett az, kinek minden alkalomra más színü köpenyege volt.

Mert az Ignotus politikának, ha ugyan az esemény-talmudizálást lehet e szóval megtisztelni, az a veszedelme, hogy alkalmas a jóhíszeműek megtévesztésére. Az az Ignotus, ki előbb irodalmi téren egy csakugyan becsületes és kilátástalan harcot vívott meg nagy diadallal, ki később politikai cikkeiben olyannyira meg képes mindent érteni, hogy a debreceni politikai merényletet sem ítéli el 1914. év tavaszán, kinek minden szava békevág, míg béke van, minden gesztusa a nemzetiségek megölelé e, míg a gesztus felelőtlen, minden kritikája a monarchia elítélése, míg az ítélet végre nem hajtható, az az Ignotus ébredni kezdőket és erkölcsi felkészültséggel nem bírókat könnyen megtéveszthet az újabb köpenyeg színével: az embervérrel befecskendezett pirosfahárzóddal. És annál is könnyebben téveszt meg jóhíszeműeket, mert a polgár, ki a vezércikk-radikalizmusig már eljutott, mikor feleletet keres arra, hogy mi is a háború, megtudhatja mindazt, mi az encyklopedikus tudás Gréc-Herold kötetében van, csak épen azt nem tudhatja meg, amit tudni akart. tís ez teszi lehetővé az ily enciklopédiák érvényesülését, hogy a kérdező közben elfelejtí, mit is kérdezetí.

Azok részére, kik a szövevényes mellékmondatok rengetegébe eltévedten még hisznek Ignotusnak, még progresszívnek, pacifistának és becsületes politikusnak hiszik, azok részére Ignotus néhány írásából vett idézetek szolgáljanak arcképül.

Ignotus lelkes híve a militarizmusnak. De míg a legstrammabb német tudósok

is egy áldozatokkal járó, súlyos terhet dicsérnek benne, mely „magasabb” célok megvalósítására szükséges, addig Ignotus amellett, hogy a militarizmust egynek látja „a német népnek maga felett való hatalmával” extázisában úgy találja, hogy

„*a német militarizmus* csak egy vonása és jelképe annak az *erkölcsi parancsnak*, hogy aki nem dolgozik, ne is egyék”. (Világ 1915. július 15.).

Ignotus természetesen akkor még nem tudhatta, hogy ezt az erkölcsi parancsot a szovjetek köztársasága meg fogja valósítani, de most nem igen fogja azt, a különben logikus egyszerűséggel (ignotusi egyszerűség!) levezethető tételt megkonstruálni, hogy a szovjetek köztársasága és a német birodalom ugyanazon erkölcsi alapelveken nyugszanak.

De azt megállapíthatta, hogy

„a militarista német militarizmus ma már valójában szintén nem egyéb, mint a miliciás svájci vagy amerikai militarizmus”. (Egy év történelem 92. l)

Az aestheta-politikus azonban nem elégedhetik meg azzal, hogy a militarizmus a háborúért legyen és kívánja, hogy békés életünket is az egyenruha és a háborúra való állandó felkészültség tegye szebbé és teljesebbé. Már a békében is-

„minden tanulásnak *katonai* tanulásnak, minden további munkájának s mulatóságának *katonai* továbbképződésnek, s frissen maradásnak kell lennie s minden polgár szervezetének olyannak, hogy egy óra alatt *gombfordítással* „szolgálatá” legyen átalakítható”. (I. m. 10.).

A gombra járó gondolkozás ezt az állapotot örömmel üdvözlölné és bizonyára stratégiai szempontból vizsgálná ezentúl az aesthetikai problémákat. Ennek a nevelésnek a szükségességét az is növeli, mondja Ignotus kapitány, hogy a milícia már meg is teremtődött.

„Az a második réteg hadsereg, mely minden nagyobb véderőben meg van már s most készülnek megcsinálni minálunk is, csakugyan nem egyéb, mint a *taralékosok* hadserege, *vagyis* milícia”. (I. m. 8.).

Jaurès ez ignotusi sorok megjelente után nem sokkal orgyilkos golyójától meghalt s így nem szerezhett tudomást arról, hogy nem csak teste, hanem szelleme ellen is orgyilkosságot követtek el és – amint mai idiómát használva akkor nem jog nélkül mondták volna – egy „hunn” a mai hadsereget, melynek militáris szervezete és militáris szelleme ellen küzd néhány becsületes férfiú, összetévesztette, sőt azonosította a milíciával: a néphadsereggel, mely nem külön állam az államban, melyben nincs semmi militáris, mely nem az osztályharc egyik fegyvere, de amely egyedül és kizárólag a védekezés célját szolgálja – külellenséggel szemben.

A tudatlanság nem szégyen, de tragikomédia az, ha a lexikon téved, vagy elfelejt valamit. A lexikon létjogosultságát csak az adhatja meg, hogy mindent tud, de nem hogy mindent *rosszul* tud.

Csak egyet tudott jól: a vérnek örülni. A szadista szép lélek, ki kéjesen vonaglik *mások* pusztulásakor, a megrémült emberiségnek azt ajánlja, hogy „aki fél háborútól, az legjobb, ha maga lövi magát föbe”. (I. m. 40 l.).

Mert őt extázisba ejti az az *erkölcsi föntség*, melyet a *háború* kiváltott a társadalomból”. (Világ 1915. dec. 5.). Újabb kutatók szorgosan keresték az erkölcsi *föntséget*, hogy Ignotus legalább ebben az *egyben* igazolódjék, de fáradozásuk eredménytelen maradt.

Természetesen, aki arra vállalkozik, hogy – mondjuk ki nyíltan – a háborús uszítók közé áll, az nem elégedhetik meg az erkölcsi föntséggel, annak az előírás többi pontjait is be kell tartania.

Így mindenekeelőtt német eredeti után meg kell állapítani, hogy

„a német birodalom s vele *együtt* a mi monarchiánk mostani háborúja szakasztott azon *szabadságharc*, mint volt a nagy francia s a júliusi s februári forradalom”. (I. m. 94. 1.)

Vagy másutt még világosabban:

„ez a háború .... *szabadságharc*, valósággal rendi, vagy mint a szociáldemokrácia mondja: osztályküzdelem, melyben a németek s velük élükön a mi csoportunk: küzdünk a nyugati arisztokratizmus *gőgje* ellen”. (Világ 1915. nov. 7.)

E sorok írója őszintén bevallja, hogy nem ismeri a nyugati arisztokratizmust. De ha a nyugati demokráciák valaha is *gőgösek* voltak Ignotussal szemben, ezt meg tudja érteni és természetesnek találhatja így mindenki, hogy a reimsi katedrális elpusztításával irtja ki Ignotus a nyugati *gőgöt*, miközben nem mulasztja el – hisz ő olykor radikális és világpolgár – megnyugtatni a francia népet:

„ha királyaitok megnyugodtak benne, hogy egy fejjel rövidebbek lettek, nyugodjatok bele ti is”. (Világ 1915. nov. 7.)

Hogy mi a szabadságharc célja? Arra is meg van a felsőbb utasítás, melyet Ignotus mindig pontosan betart. A szabadságharcban

„gondoskodnunk kell róla, hogy a Balkánon ne találkozhassunk többé . . . . az oroszsal”. (Világ 1015. nov. 24.)

Ugyancsak a szabadságharc teszi érthetővé, hogy

„Suvalkitól Szigetig renaissance készül. Nemcsak a mienk, de az orosz nemzeté is. *Kimetszeni* belőle a kozákságot: erre vállalkoztunk az emberi *műveltség nevében*.” (i. m. 75. 1.)

Mindenesetre van más cél is a hadvezetőség részére, amennyiben nem egyeznék bele, hogy Ignotus a kozákságot – esetleg rituálisan – kimesse Oroszországból, mert ez esetben

„ez a háború arra való, hogy a duhaj szomszédot visszakeresse vackába, hogy *vagy ott pusztuljon* vagy kialudja mámorát”. (I. m. 73. 1.)

És ahogy a német háborús tucatmunkákban, úgy Ignotusnál is megtalálhatjuk a hőst, a félistent, a mi katonáinkat és vele szemben a franciákat, kik „rossz kutyák . . ., elaljasodtak”, (i. m. 50. 1.), a „gyülevész angol” (i. m. 76. 1.), ki „méltó minden gyűlöletre” (153. 1.), és minthogy a háború szabadságharc is és természet-törvény is,

„ezt az egész háborút ugyanezen *naiv szemtelenséggel* tervelte, keverte, indította és viszi, viszi falnak a *mulatságos* angol nemzet”. (Világ 1915. dec. 5.)

Csak annyiban licitálja tul Ignotus mintaképeit, hogy – Londonról írván – szégyenkezés nélkül mondja meg:

„S ha a föld színéről elsepertnél, egy könnyem sem hullana utánad”. (I. m. 53. 1.)

Az ántánt?

„Rablószövetkezet ált itt össze rablóvállalatra. Rablócélokkal és rablóeszközökkel”. (155. 1.)

A „buta muszka” és a semlegességéért Európa legokosabb népévé kinevezett olasz és román (i. m. 84. 1.) bizonyára együtt emlegetik Ignotust Rohrbachchal, Wernert Sombarttal és a többi bujtogatóval. Csak nálunk, csak a mi viszonyaink között lehetséges, hogy egy ilyen író nemcsak valamiképp számíton, de egyenesen radikálisnak. Csak nálunk lehetséges, hogy valaki egyidőben legyen konzervatív (*Magyarország, Pester Lloyd*) és radikális (Világ, Nyugat). Csak nálunk lehetséges, hogy valakit az igazságos nemzetiségi politika előharcosának tekintsenek, hogy becsületes nemzetiségi politikusok szóba álljanak azzal, ki 1914-ben még azt hirdette, hogy a míg vannak irredenták, addig

„lehetetlen velük (t. i. a nemzetiségekkel) szemben s az ő számukra az az

emberségi, igazsági és méltányossági politika, melyet különben szégyen volna, hogy huszadik századbéli európai országtól még követelni kell”. (I. m. 44. 1.).

Csak nálunk történhetik, hogy feledésbe merülhet egy ilyen vallomás: „Ezért nem lehet, ezért nem lehetett e magyar földön magyar vagy magyarságba tartozó ember józan ésszel más, mint magyar, más, mint magyar hazafi, sőt ha úgy tetszik, magyar *chauvin*, magyar *nacionalista*, magyar *imperialista*, magyar *militarista*”. (I. m. 44. 1.).

Csak nálunk történhetik meg ez, hol elvek adás-vételére tözsdét lehet fenntartani, hol radikális vagy demokrata mindenki, aki kereseti vagy vallási viszonyai-val elégedetlen, hol a radikalizmus és demokrácia félre áll, mihelyt életszükségletté vált és ahol az újságfrázis felelősség nélkül végezheti becstelen munkáját.

De legyünk igazságosak. Ignotus politikai ténykedéseit meg lehet érteni. Ehhez, Karl Kraus néhány sorát kell csak idézнем, ki ismeretlenül is meztelenre vetköztette Ignotust:

„Hogy az aestheta rövid idő óta vonzalmat érzett a politika iránt, annak már csak azért sem lehetnek mélyebb okai, mert az aestheta ép oly kevésbé ismer mélyebb okokat, mint a politika. És ép ezért találunk egymásra. A vonal élete megirigylí a felület életét, mert szélesebb Lehet az is, hogy az aestheta a pártban a szint becsülte meg. Hát még egy trikolor: ezt már megnézem! Miként ha egy jakobinussapka szépségeit nem méltányolták volna eddig kellően – oly demokratikusan viselkednek most a legfinomultabbak. Mert szín: szint vallanak. Lemondottak a világról, mert egy gesztus volt lemondani a világról; most egy gesztushoz keresik a világot. Égnek a vágytól, hogy egy újságcikkkel a Hazához, az államhoz, a néphez, vagy bármihez csatlakozzanak, mi rossz illatú, de maradandóbb, mint a szépség, melyért hiába áldozták fel magukat. Nem akarnak továbbra tunyán a sarokban állni, vágyódnak mások tettei után. Cirkuszi színjáték ez: A művészek elvonulnak. A Politika szolgálí jönnek most és felgöngyölík a Társadalmi Alapot, amivel sok port Vernek fel. A Dummer Auguszt azonban, tele színekkal, nem akar dologtalan lenni, a készenlét gesztusát csinálja és összezavarja az életet, hogy a szünetet meghosszabbítsa”.

Rudas Zoltán.